

بررسی صمیمیت زوجین از منظر نهج البلاغه

فائزه غلامرضا زاده^۱

چکیده

این مقاله با هدف بررسی مساله صمیمیت زوجین و ابعاد مختلف با روش تحلیلی توصیفی و با مراجعه به اسناد کتابخانه ای نگارش یافته است. زن و مرد از نظر روحیات فرق دارند، خانواده نمونه با درک روحیات یکدیگر می‌توانند مسیر پر پیچ و خم زندگانی را با آرامش و زندگی پشت سر بگذارند. شوهر باید به همسرش از این منظر که او امانت الهی است و فردی مستعد کمال، پیشرفت و تحول در عرصه زندگی است بنگرد. تجملات و زیاده‌روی و اسراف بالای جان خانواده‌های جامعه امروز ماست. حضرت امیر(ع) سفارش کرد که اولاً زنان امر ازدواج را سهل و ساده بگیرند. متأسفانه امروزه خانواده‌ها فکر می‌کنند هر چه امکانات و وسایل رفاه فرزندان را برآورده سازند، فرزندان شایسته و نیکو خواهند داشت، اما این خیال آنها مدت زیادی دوام نمی‌آورد و با چشم خویش نظاره‌گر طغیان و انحراف آنها هستند. صمیمیت بین زوجین از مسائلی هست که می‌تواند از آثار و برکات فراوانی برخوردار باشد. با تأسی به سفارش‌های نورانی و حکیمانه امام متقیان علی(ع) می‌توان صمیمیت بین زوجین را افزایش داد. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که راهکارهای افزایش صمیمیت در روابط زوجین از منظر نهج البلاغه عبارت است از تقسیم کار و همکاری، وجود محبت، اظهار علاقه در خانواده، مراعات تعهدات اخلاقی و اعتقادی، عدالت در خانواده، گفت‌وگو، صمیمی، درک روحیات همدیگر، سازگاری، دوری از تقاضای غیرمقدور، عامل تشویق، گوش دادن به سخنان یکدیگر، تن دادن به نیازهای همدیگر، پرهیز از بدگمانی، پرده پوشی عیوب و بردباری.

کلیدواژه‌ها: زوجین، نهج البلاغه، صمیمیت، خانواده.

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه شهر کرمان ؛ f.gholamrezazadeh313@gmail.com

مقدمه

مساله ازدواج و تشکیل خانواده از مسایل بسیار مهم حیات انسانی و مورد بحث همه ادیان و مذاهب، و علمای تربیت، جامعه شناسیو روان شناسی و فلاسفه و صاحبان مکاتب و اندیشه هاست. موضوع و ابعاد آنمورد بررسی در همه محافل مذهبی و غیر مذهبی است. بررسی های برخی از روانشناسان اجتماعی نشان داده است که امر خانواده در نزد برخی از حیثانات عالی هم رواج دارد ولی صورت عقلانی و پایدار آن در جامعه انسانی دیده میشود. مساله خانواده در زندگی انسانها نقطه عطفی مهم است که صدها پیروزی و شکست، کامیابی و ناکامی انسان ها بدان مربوط می شود.

خانواده صمیمی خصوصا بین زوجین مطلوب ترین و مناسب ترین نوع خانواده از دیدگاه حضرت علی (علیه السلام) است زیرا خانواده متعادل سبب آسایش و نشاط و ارضای نیاز های افراد از جمله نیاز های جسمی و نیاز به محبت و احترام متقابل و نیاز به امنیت می باشد از طرفی همکاری و تعاون، گذشت و ایثار و هماهنگی و یکرنگی افراد خانواده و امتزاج زوج های آنها را بیشتر کرده و اتصال دو دریای نیرو (پدر و مادر) قدرت حیات و نشاط آنها را برای رسیدن به رهنمود های عالی خانواد بیشتر می کند.

بدین ترتیب سوال اصلی این تحقیق عبارت است از این که راهکارهای افزایش صمیمیت بین زوجین از منظر نهج البلاغه چیست؟

اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق از آن روست که با افزایش صمیمیت بین زوجین شاهد تربیت فرزندان صالح در جامعه و کاهش شدید طلاق در جامعه خواهیم بود.

با توجه به جستجویی که در مورد این موضوع انجام شد به این نتیجه رسیدیم که تحقیقی در مورد خصوص این موضوع انجام نشده است و فقط پاره ای از تحقیقات به آن اشاراتی داشته اند که در ذیل به صورت خلاصه ذکر می گردد :

۱. فرزندان وحی، جمال ؛ دیاری نژاد، فاطمه ، شیوه های تحکیم تعامل انسانی بین افراد خانواده

از منظر فرهنگ رضوی ؛ همایش : تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث “ دوره ۲؛

۱۵/۰۶/۱۴۰۱ - ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ (۲۴ صفحه - از ۴۷۷ تا ۵۰۰)

۲. ابراهیمی، سمیرا ، نقش سلامت معنوی زوجین در تحکیم خانواده از دیدگاه آیات و روایات

؛ همایش : تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث “ دوره ۲؛ ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ -

۱۵/۰۶/۱۴۰۱ (۲۱ صفحه - از ۷۰۶ تا ۷۲۶)

۳. شریفی، عنایت ، مصادیق اخلاقی معاشرت به معروف در روابط بین همسران و نقش آنها در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم ؛ مجله : پژوهش های اخلاقی “ بهار ۱۴۰۱ - شماره ۴۷ رتبه ب (وزارت علوم/ ISC ۱۸ صفحه - از ۱۰۳ تا ۱۲۰)
 ۴. هدایت نیا، فرج الله ، چالش های فقهی - حقوقی مراکز مشاوره دادگاه های خانواده ؛ مجله : مطالعات راهبردی زنان “ بهار ۱۴۰۱ - شماره ۹۵ رتبه ب (وزارت علوم/ ISC ۲۴ صفحه - از ۷ تا ۳۰)
 ۵. نجفی، رضا ، بازخوانی راهکارهای تربیتی در بهبود روابط اجتماعی با تکیه بر قرآن و احادیث ؛ مجله : دانش ها و آموزه های قرآن و حدیث “ زمستان ۱۴۰۰ - شماره ۱۵ (۲۵ صفحه - از ۳۹ تا ۶۳)
 ۶. شریفی، عنایت ، نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم ؛ مجله : پژوهشنامه معارف قرآنی “ پاییز ۱۴۰۰ - شماره ۴۶ رتبه الف (وزارت علوم/ ISC ۲۶ صفحه - از ۸۱ تا ۱۰۶)
- در تمام آثار اشاره رفته به صورت موردی و در حوزه های مختلف به بررسی مباحث مربوط به زوجین پرداخته شده و هیچ یک به تحقیق و تتبع راهکارهای صمیمیت بین زوجین از منظر نهج البلاغه پرداخته است که در این تحقیق به این مساله خواهیم پرداخت.

الف : مفهوم شناسی

برخی از الفاظ دخیل در بحث توضیح داده می شود.

۱: صمیمیت

صمیمیت از لحاظ لغوی به معانی “ ارادت، خلوص، دوستی، محبت، مودت، و داد” وارد شده است^۱ و از حیث اصطلاحی در این تحقیق از نظر برخی روانشناسان صمیمیت یک رابطه شخصی عاشقانه یا هیجانی با شخص دیگر می باشد و نزدیکی دو طرف را نشان می دهد. به عبارت دیگر صمیمیت فرایندی است که در آن افراد عواطف، احساسات، هیجان ها ، ترس ها و آرزوهای خود را بدون نگرانی با دیگران در میان می گذارد و با آن طرف احساس خودمانی و صمیمیت می کنند. صمیمیت یک عبارت تعاملی می باشد و هدف و محور این فرایند، شناخت، درک و پذیرش و همدلی با احساسات فرد می باشد و صمیمیت یک نیاز اساسی در انسان است و بسیار اهمیت دارد.^۲

۲: نهج البلاغه

نَهْجُ الْبَلَاغَةِ برگزیده‌ای از خطبه‌ها، نامه‌ها و سخنان کوتاه امام علی(ع) است که سید رضی در اواخر قرن چهارم هجری قمری آنها را جمع‌آوری کرد. این کتاب به دلیل محتوا و بلاغت، به “اخ القرآن” (برادر قرآن) نام‌گذاری شده است. برخی از ادیبان عرب، فصاحت و بلاغت نهج‌البلاغه را ستوده‌اند. این کتاب در سه قسمت خطبه‌ها، نامه‌ها، کلمات قصار دسته بندی شده است. امام در بسیاری از خطبه‌ها، مردم را به انجام دستورات الهی و ترک محرمات دعوت کرده و در بخشی از نامه‌ها که خطاب به فرمانداران است، آنها را به رعایت حق مردم سفارش کرده است. برخی در نسبت دادن نهج‌البلاغه به حضرت علی(ع) تشکیک کرده‌اند، اما در مقابل بسیاری از علمای شیعه و برخی از علمای اهل سنت همچون ابن ابی‌الحدید معتزلی نسبت دادن این کتاب به حضرت علی(ع) را صحیح می‌دانند و معتقدند که سید رضی فقط این سخنان را جمع‌آوری کرده است. برخی از علمای شیعه برای اثبات صحت سخنان و کلمات نهج‌البلاغه کتاب‌های متعددی در مورد اسناد و مدارک نهج‌البلاغه نوشته‌اند. نهج‌البلاغه به ۱۸ زبان ترجمه شده است. شرح‌ها و مستدرکات متعددی نیز

^۱ دهخدا ، لغت نامه دهخدا ، ج ۳ ص ۴۲۵

^۲ ابراهیمی، نقش سلامت معنوی زوجین در تحکیم خانواده از دیدگاه آیات و روایات ، ص ۳۱

در مورد نهج البلاغه نوشته شده که برخی تعداد آن‌ها تا حدود ۳۰۰ عنوان بیان کرده‌اند. نهج البلاغه در دوران معاصر مخصوصاً بعد از انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفت و در مورد آن کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های متعددی تألیف شد. برخی ادعا کرده‌اند که نهج البلاغه یکی از کتاب‌هایی است که در عصر حاضر همواره در کنار قرآن در خانه‌های شیعیان یافت می‌شود. همچنین در این سال‌ها کنفرانس‌ها و همایش‌های متعددی از طرف سازمان‌ها و نهادهای مختلف در مورد نهج البلاغه برگزار شده است. علاوه بر این، رشته‌ای با عنوان نهج البلاغه در مقطع کارشناسی ارشد تدوین شده و مربیان و معلمان زیادی با هدف ترویج مفاهیم نهج البلاغه، تربیت شده‌اند.^۱

ب : شاخصه های خانواده اسلامی در نهج البلاغه

از نگاه حضرت زندگی و تشکیل خانواده همه‌اش سختی و دردسر است و دردسر بالاتر اینکه گریزی هم از این سختی نیست^۲، البته رسیدن به پاره ای از کمالات و خواسته‌ها ممکن نیست؛ مگر با ازدواج و تشکیل خانواده.

به گزارش سرویس زنان جهان؛ خانواده از بهترین و مقدس‌ترین بنیادهای بشری است و قرآن در آیات بسیاری به این مهم توجه داشته و حتی خداوند خود وعده گشایش و فراخی رزق به زوج‌های جوان داده و ترس از فقر را دلیلی برای عدم تشکیل خانواده نمی‌داند^۳ و بالاتر از آن در کنار اقرار به توحید احترام بی‌چون و چرا به پدر و مادر را خواسته و احترام به همسر و خانواده را از شرایط ایمان دانسته^۴ است.

آنچه مسلم است خانواده اسلامی را باید در یک جامعه اسلامی و افراد و اجزای این جامعه و منهای فراموشی آخرت مورد بررسی قرار داد، در این راستا گروه مجلات همشهری با رویکرد به نهج البلاغه به توصیف خانواده اسلامی از دیدگاه حضرت علی (ع) پرداخته است.^۵

^۱ سایت ویکی شیعه واژه نهج البلاغه

^۲ حکمت ۲۳۸

^۳ نور : ۳۲

^۴ نساء : ۳۶

^۵ فرزند وحی، جمال ، شیوه های تحکیم تعامل انسانی بین افراد خانواده از منظر فرهنگ رضوی ، ص ۳۲

۱۱: گوش دادن به سخنان یکدیگر

راهکار دیگر مورد اشاره نهج البلاغه برای ارتقای صمیمیت زوجین عبارت است از گوش دادن به سخنان همدیگر. زن و مرد با گوش دادن به حرف همدیگر، اهمیت و ضرورت طرف مقابل در زندگی را گوشزد می کنند. امام علی(ع) می فرماید: “عَوِّدْ أُذُنَكَ حُسْنَ الْإِسْتِمَاعِ وَلَا تَصْغِ إِلَى مَا لَا يَزِيدُ فِي صَلَاحِكَ اسْتِمَاعُهُ”؛ گوش خود را به شنیدن عادت بده و به سخنانی که بر اصلاح و پاکی تو چیزی نمی افزاید گوش فرا مده.”

۱۲: تن دادن به نیازهای همدیگر

راهکار دیگر مورد اشاره نهج البلاغه برای ارتقای صمیمیت زوجین عبارت است از تن دادن به نیازهای همدیگر. یکی از نکات مهم در تحکیم و ثبات بنیان خانواده برآورده شدن صحیح نیاز جنسی زن و مرد است. شاید علت پنهان بسیاری از طلاق ها، خیانت ها و اختلافات ریشه در عدم پاسخ درست به این غریزه است. امام علی(ع) در کلام حکیمانه ای می فرماید: “إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ امْرَأَةً تُعْجِبُهُ فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ عِنْدَ أَهْلِهِ مِثْلَ مَا رَأَى وَلَا يَجْعَلَنَّ لِلشَّيْطَانِ إِلَى قَلْبِهِ سَبِيلًا وَلَا يُصْرِفْ بَصَرَهُ عَنْهَا”؛ هرگاه فردی از شما زنی (زیبا) را دید که او را به شگفتی واداشت، به نزد همسر خود برود؛ چرا که همسر او نیز مثل همین خصوصیات را داراست. پس اجازه نفوذ شیطان را به قلب خویش ندهد تا چشم خود را از آن زن برگرداند.”

۱۳: پرهیز از بدگمانی

راهکار دیگر مورد اشاره نهج البلاغه برای ارتقای صمیمیت زوجین عبارت است از پرهیز از بدگمانی. هر صفتی که به اندازه و در جای مناسب مورد استفاده قرار نگیرد؛ به صورت معکوس عمل خواهد

^۱ خطبه ۱۱۷

^۲ نامه ۶۲

کرد. اصل غیرت که در نهاد مرد از سوی پروردگار متعال به ودیعه گذاشته شده، صفتی برین است، اما اگر این صفت دچار نوسان و افراط و تفریط شود؛ می تواند سبب بحران و اختلاف در خانواده شود. حضرت می فرمایند: «إِيَّاكَ وَالتَّغَايُرَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِ الْغَيْرَةِ - فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُو الصَّحِيحَةَ مِنْهُمْ إِلَى السُّقْمِ وَلَكِنْ أَحْكِمِ أَمْرَهُنَّ»؛ بپرهیز که غیرت نابجا، زن سالم را به بیماری می کشاند و پاکدامن را به بدگمانی (و اندیشه گنهکاری) درباره آن محکم کارکن.

۱۴: پرده پوشی عیوب

راهکار دیگر مورد اشاره نهج البلاغه برای ارتقای صمیمیت زوجین عبارت است از پرده پوشی برای عیوب یکدیگر. برای در امان ماندن از آسیب های روحی و جسمی، زن و مرد به همدیگر به عنوان پوشش و عایق در برابر آسیب ها نیازمندند. امام علی(ع) می فرمایند: «اِسْتُرْ عَوْرَةَ أَخِيكَ لِمَا تَعْلَمُهُ فَيْكٍ»؛ گناه و لغزش برادرت را بپوشان، چون آن را در خودت نیز سراغ داری.

۱۵: بردباری

راهکار دیگر مورد اشاره نهج البلاغه برای ارتقای صمیمیت زوجین عبارت است از بردباری. یکی از لوازم زندگی توأم با آرامش و محبت، صبر و تحمل در طول زندگی است. زن و مرد باید با همفکری و سنجیدن تمام جوانب مسائل و مشکلاتشان از هرگونه تک روی و خودکامگی و استبداد رأی اجتناب کنند. امام علی(ع) می فرمایند: «الصَّبْرُ أَحْسَنُ خُلُلٍ حُلِّلِ الْإِيْمَانِ وَأَشْرَفُ خَلَائِقِ الْإِنْسَانِ؛ صبر نیکوترین خصلت ایمان و ارجمندترین خوی انسان است.»^۳

^۱ خطبه ۱۱۵

^۲ نامه ۵۶

^۳ خطبه ۱۳۲

نتیجه گیری

با بررسی هایی که در زمینه صمیمیت زوجین صورت گرفت این نتایج گرفته می شود :

خانواده به عنوان نهادی که حداقل دو عضو دارد، از نقش و نظام های مختلفی تشکیل شده که یکی از مهم ترین بخش های آن روابط عاطفی زوجین در ذیل عنوان کلی تر همسری است. از آنجا که خانواده بر پایه علاقه و محبت طرفینی شکل می گیرد، روابط عاطفی موتور محرک و درواقع مایه استحکام خانواده به شمار می رود؛ اما باید توجه داشت حفظ و تقویت این روابط آسان نبوده و به تلاش نیاز دارد. هم اکنون یکی از مشکلات بسیار مهم در عرصه خانواده روابط عاطفی کم مایه میان زن و شوهر است. امروزه روابط عاطفی میان زوجین به کاستی بیشتری نسبت به گذشته گراییده است که این موضوع ممکن است اصل بنیان خانواده را به عنوان نهاد محوری در سطح جامعه با مشکل مواجه کند. یکی از مهم ترین ابعاد ارتباطی زوجین سازگاری و درک متقابل است. گرچه زن و مرد براساس علاقه ای ضمنی به هم و کشف شباهت ها به ازدواج با یکدیگر تن می دهند، به هر روی از دو جنس متفاوت بوده که هریک ویژگی های جسمی و روانی متفاوتی دارند. علاوه بر جنسیت، هریک شخصیت و ویژگی های منحصر به فردی دارند که ممکن است با دیگری در تعارض باشد. به همین جهت در ابتدا هریک باید درباره ویژگی های جسمی و روانی جنس مقابل خود شناختی کافی پیدا کنند. اگر زن داخل خانواده امنیت روانی، اخلاقی و آسایش داشته باشد، می تواند به عنوان منبع آرامش، این حس را به فضای خانه و افراد آن انتقال دهد. یافته های تحقیق حاکی از آن است که راهکارهای افزایش صمیمیت در روابط زوجین از منظر نهج البلاغه عبارت است از تقسیم کار و همکاری ، وجود محبت ، اظهار علاقه در خانواده ، مراعات تعهدات اخلاقی و اعتقادی ، عدالت در خانواده ، گفتن صمیمی ، درک روحيات همدیگر ، سازگاری ، دوری از تقاضای غیرمقدور ، عامل تشویق ، گوش دادن به سخنان یکدیگر ، تن دادن به نیازهای همدیگر ، پرهیز از بدگمانی ، پرده پوشی عیوب و بردباری.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. ابراهیمی، سمیرا، نقش سلامت معنوی زوجین در تحکیم خانواده از دیدگاه آیات و روایات ؛ همایش : تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث “ دوره ۲؛ ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ - ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ (۲۱ صفحه - از ۷۰۶ تا ۷۲۶)
۲. ابراهیمی، نقش سلامت معنوی زوجین در تحکیم خانواده از دیدگاه آیات و روایات ، ص ۳۱
۳. آمدی ، عبدالواحد ، غررالحکم، تهران: انتشارات اساطیر، چاپ سوم، ۱۳۸۱
۴. بحرانی ، سید هاشم ، تفسیر برهان، تهران، انتشارات جاویدان، چاپ سوم، بی تا
۵. دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا ، قم: دار الشریف الرضی للنشر ، چاپ دوم، ۱۴۰۶
- ق
۶. سایت ویکی شیعه واژه نهج البلاغه
۷. شریفی، عنایت ، مصادیق اخلاقی معاشرت به معروف در روابط بین همسران و نقش آنها در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم ؛ مجله : پژوهش های اخلاقی “ بهار ۱۴۰۱ - شماره ۴۷ رتبه ب (وزارت علوم/ ISC ۱۸ صفحه - از ۱۰۳ تا ۱۲۰)
۸. شریفی، عنایت ، نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم ؛ مجله : پژوهشنامه معارف قرآنی “ پاییز ۱۴۰۰ - شماره ۴۶ رتبه الف (وزارت علوم/ ISC ۲۶ صفحه - از ۸۱ تا ۱۰۶)
۹. شوشتری ، قاضی نورالله ، احقاق الحق، تهران: دنیای دانش ، چاپ چهارم ، ۱۳۸۲ش
۱۰. فرزند وحی، جمال ؛ دیاری نژاد، فاطمه ، شیوه های تحکیم تعامل انسانی بین افراد خانواده از منظر فرهنگ رضوی ؛ همایش : تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث “ دوره ۲؛ ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ - ۱۵/۰۶/۱۴۰۱ (۲۴ صفحه - از ۴۷۷ تا ۵۰۰)
۱۱. کلینی، محمد بن یعقوب ، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، اول ، ۱۴۰۷، ق
۱۲. مجلسی ، محمدباقر ، بحارالانوار، تهران: دانشگاه تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۶ش

۱۳. محلاتی ، ذبیح الله ، ریاحین الشریعه، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ سوم،

۱۴۰۸ق

۱۴. نجفی، رضا ، بازخوانی راهکارهای تربیتی در بهبود روابط اجتماعی با تکیه بر قرآن

و احادیث ؛ مجله : دانش ها و آموزه های قرآن و حدیث “ زمستان ۱۴۰۰ - شماره ۱۵

(۲۵ صفحه - از ۳۹ تا ۶۳)

۱۵. هدایت نیا، فرج الله ، چالش های فقهی - حقوقی مراکز مشاوره دادگاه های خانواده

؛ مجله : مطالعات راهبردی زنان “ بهار ۱۴۰۱ - شماره ۹۵ رتبه ب (وزارت علوم/ISC ۲۴

صفحه - از ۷ تا ۳۰)